

A PÁRHUZAMOS KARRIERÉPÍTÉS LEHETŐSÉGEI ÉLSPORTOLÓ EGYETEMISTÁK KÖRÉBEN

*THE BENEFITS OF DUAL CAREER FOR ELITE ATHLETE-STUDENTS
AT THE UNIVERSITY*

LENTÉNÉ PUSKÁS ANDREA sportközpont vezető, PhD hallgató
Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok Testnevelési és
Sportközpont

ABSTRACT

The sport career disposes of such risk factors as the unforeseen length of the athletes' career or the difficulties of the adjustment to post-career life. The demand of planning the transitions through the sport career as well as the planning of termination have increased lately. During their career, athletes have to make complex decisions to be able to balance sport and education. The aim of this study is to propose both national and international examples and define the challenges and demands of dual career faced by elite athletes at the university. The study is a comparative analysis of samples collected from international and national studies, including the relevant policies and regulations. According to the conclusion of the study, the phenomenon of dual career is considered highly important in most member states of the European Union. Already in Hungary, there are examples for educational institutions supporting elite athletes by means of grants, scholarships or special regulations built into the institutions' own system, thus providing a chance for elite athletes to receive help with managing their education and sport career at the same time.

Key words: sport career, dual career, educational support.

1. Bevezetés

Az élsportolói karrier fogalma több éves, versenyszerűen űzött sporttevékenységet takar, melynek a legmagasabb szinten fizetéssel járó, megélhetést teremtő szakaszai is vannak (Stambulova „et al.”, 2009). Az élsport sajátosságai, az abban rejlő rizikó faktorok, a sportolói karrier „végessége és viszonylagos rövidsége” teszi kifejezetten szükségessé a sportolóknál a karrier tervezését, a sportpályafutást követő civil életre való felkészülést. Az élsportolók jellemzően pont akkor zárják le sportkarrierjüket, amikor nem sportoló kortársaik már nem csak munkával, de néhány éves szakmai tapasztalattal is rendelkeznek.

Az élsportolói karrierépítés és karierváltás az 1960-as évektől a kutatók érdeklődését is felkeltette, mely kutatások a '80-as évek végétől jelentős fejlődésen men-

tek keresztül. Először magának a váltásnak a folyamatát vizsgálták, annak jelentését és szerepét a sportolói karrierben. A tapasztalat azt mutatta, hogy ez legtöbbször stresszel járó jelenség, bizonytalanság azzal kapcsolatosan, hogy mikor és hogyan fog a sportoló élete megváltozni. Új elvárások fogalmazódtak meg, amelyekkel a sportolóknak meg kell küzdeniük annak érdekében, hogy a váltást követő időszakban akár a sportpályafutás további szakaszában, akár a sportot követő civil életben sikeresen tudjanak továbbhaladni (Alfermann-Stambulova, 2007).

A sportkarrierben a váltás normatív és nem normatív jellegű állapot lehet attól függően, hogy milyen tényezők, milyen körülmények voltak hatással a sportoló döntésére.

A normatív váltás kiszámítható és többféle módon következhet be, mint például juniorból felnőtt kategóriába kerül a sportoló, vagy amatőr szintről profi szintre lép. Ide sorolható a sportkarrier befejezése is abban az esetben, ha azt a sportoló előre megtervezi. A váltásnak különböző okai lehetnek, mint a tanulmányok folytatása, a munka, személyiségváltozás, átalakuló kapcsolati háló (Stambulova „et al.”, 2009). Kutatási eredmények azt igazolták, hogy minél eltervezettebb és tudatosabb egy pályafutás befejezése, annál könnyebb a sport utáni életbe beilleszkedni és visszatalálni a társadalom világába. Azok a sportolók, akik a sportban meg voltak elégedve a saját eredményeikkel és teljesíteni tudták saját célkitűzéseiket, kevesebb nehézséget tapasztaltak a sportpályafutás befejezésének folyamatában. Az iskolázottság választóvíz volt. Az iskolázottabb ex-sportolóknak több lehetőségük volt a munkaerő-piacon, így kevesebb foglalkoztatási-nehézséggel kerültek szembe a későbbi életükben (Murphy „et al.”, 1996; Williams – Ryce, 1996).

A nem normatív váltások kevésbé kiszámíthatóak, nincs a sportolók közvetlen irányítása alatt, jellemzően egy előre nem tervezett, önkéntelen történés eredménye, mint a sérülés, klubváltás, edző váltás, melyekkel nehezebben birkóznak meg (Stambulova „et al.”, 2009). Ha nem sikerül megfelelően előkészíteni az átmenetet, különböző devianciák fordulhatnak elő – ezek a csökkenő életszínvonal és megélhetési problémák következtében jelentkezhetnek -, amelyek deviáns viselkedési formákban nyilvánulhatnak meg.

Éppen ezért kiemelkedő jelentőséggel bír az, hogy a sportolók már a sportolói karrierjük alatt tisztában legyenek a közelgő váltásokkal/változásokkal, és ezekre felkészüljenek. Nemzetközi tanulmányok megerősítik, hogy a visszavonulás tervezése, az önkéntes visszavonulás és a személyiség változása mind megkönnyítik az új életformához való alkalmazkodást (Stambulova „et al.”, 2007, Alfermann „et al.”, 2004).

2. Anyag és módszer

A jelen vizsgálat célja, hogy nemzetközi és hazai szakirodalmakban megjelent tudományos eredményeket feldolgozva bemutassa a sportpályafutás és a pályaválasztás párhuzamosságában rejlő kihívásokat a felsőoktatásban tanuló élsporto-

lók körében, valamint, hogy az Európai Unióban előforduló joggyakorlatok közül bemutasson néhányat.

Az adatgyűjtés nemzetközi és hazai kutatási eredmények összehasonlító elemzésével történt, valamint a vonatkozó szabályozások, rendelkezések dokumentumelemzésével egészült ki. Dokumentumelemzéssel vizsgáltam meg egyrészt a nemzetközi szakirodalom ide vonatkozó részeit, különös tekintettel a nyugat- és kelet-európai országokra, valamint két hazai szervezetnek a sportolói párhuzamos karrierépítésre vonatkozó programját. A kutatás kitér a Magyar Olimpiai Bizottság (MOB) „OLIMPIKON ÉLETÚT PROGRAM” elnevezésű támogatási rendszerére, valamint a Magyar Egyetemi- Főiskolai Sportszövetség (MEFS) által 2013-ban ismertetett Hajós Alfréd tervre, mely fontos feladatként fogalmazza meg a sportolók integrálását a felsőoktatásba és komplex programként támogatja a tehetséges élsportolókat a piacképes diploma megszerzésében.

3. Nemzetközi kutatások eredményei

Nemzetközi tanulmányok segítségével azt kívánom feltérképezni és szakirodalmi forrásokkal alátámasztani, hogy melyek azok a területei a sportolói karriernek, amelyeket kiemelten kell kezelni és milyen tényezők vannak hatással a sportpályafutás alakulására.

A legismertebb nemzetközi kutatásokat Amerikában, Európában és Ausztráliában végezték és ezek voltak hatással a további tanulmányokra is. Ezen kutatások különböző aspektusból, négy féle tudományos megközelítéssel – észak-amerikai, nyugat-európai, ausztrál és kelet-európai – vizsgálták a sportolói karriert (Stambulova „et al.”, 2009). Az első három megközelítés közös vonása a szocio-kulturális helyzet, amelynek jellemzője a demokratikus állami berendezkedés és az individualista kultúra. A karrierépítésben és a váltások kutatásában három, egymástól jól elhatárolható terület van, amely mind a három térségben megegyezik: (1) a sportból való visszavonulás és a sportolói öntudat, (2) a tehetséggondozásban és a sportolói életpálya építésében megjelenő szakaszok, ahol a szülőknek és az edzőknek is kiemelt szerepe van, (3) diák-sportolók szakaszváltásai” (Stambulova „et al.”, 2009, p. 401). Az individualista kultúrákban a sportból való visszavonulásra nagy hangsúlyt fektetnek, ezért ezeket „előre tervező kultúrának” is szokták nevezni (Triandis, 2004). A sportolók egyedül döntenek a karrierjükkel kapcsolatosan és teljes felelősséget vállalnak a sportolói lét utáni tanulmányaikra, elfoglaltságaikra. Ennek megfelelően a visszavonulás gyakran egy hosszabb folyamat, tudatosan előkészített döntés eredménye (Stambulova „et al.”, 2009). A sportolói öntudat és a visszavonulás után jelentkező identitásváltozás is olyan területek ezekben a kultúrákban, amelyek kiemelt figyelmet kapnak (Brewer „et al.”, 1993). A sportolói éntudat az egyik legfontosabb tényező, ami befolyásolja az ex-sportolók későbbi életét, valamint azt, hogy hogyan viszonyulnak a későbbiekben környezetükhöz (Cecic „et al.”, 2004).

A három megközelítés közül az észak-amerikai kutatások fókuszában a sportolói karrier szakaszai, az edzők- csapattársak- szülők szerepe a sportpályafutás időszakában, valamint a sportolói öntudat és a pályazárás állnak (Baillie – Danish, 1992; Bruner „et al.”, 2008; Côté, 1999, Danish „et al.”, 1993; Sinclair – Orlick, 1993, and others). Az USA-ban már 1994-ben megalapították az első, sportolókat segítő szervezetet, és számos felsőoktatási intézményben a sport kökemény üzletté vált. A „college sport” teljes mértékben eltér az európai gyakorlattól. A tanulás az élsportolók esetében csak másodlagos, a sportteljesítmény kerül előtérbe. Az egyetemek célja, hogy a legjobb játékosok kerüljenek be az intézményekbe, amely presztízst jelent, valamint rengeteg pénzt is. Minden jelentős egyetemnek saját sportegyesülete van és a testnevelési tanszékek is önálló gazdálkodással rendelkeznek. Az Egyesült Államokban a létesítmény sem jelent gondot, hiszen a szponzorok és támogatók juttatásait felhasználva folyamatosan fejlesztik azokat (EduLine, 2012).

Az Ausztráliai kutatások a sportolók teljes körű nézetével, valamint a különböző karriersegítő programok elemzésével foglalkoznak (Bennie – O’Connor, 2004, Gordon, 1995; Gorely „et al.”, 2001).

Az európai kutatások középpontjában a sportbeli és a sporton kívüli átmenetek koordinációja, a sportolói szintek közötti váltás, a sportból a civil életbe történő átmenet időszakának vizsgálata, a szociális támogatás és a karrierátmenetekben való professzionális segítségnyújtás áll (Cecic „et al.”, 2004; Lavallee, 2005; Stambulova, 1994; Torregrosa „et al.”, 2004; and others). A már meglévő karrier-váltási modellek a folyamattal való megbirkózást hangsúlyozzák, valamint hogy mennyire eredményes a sportolói karrierből a civil karrierbe történő átmenet. A váltás sikeres, ha a sportoló előnyösen fel tudja használni a rendelkezésére álló forrásokat, és ezek segítségével zökkenőmentesen lép be a munka világába.

Az előbb említett kutatásoktól jelentősen eltérnek a kelet-európai tanulmányok és kutatások, melyek főként Oroszországra szűkítve a kollektivista orosz kultúrából indulnak ki, ahol a közösség és az állam áll az egyén előtt. Az orosz sportrendszerben tisztán látszott a centralizálódás: minden szinten profi edzők foglalkoztak a sportolókkal, bentlakásos sportiskolák biztosították a tehetséges sportolóknak az optimális edzéslehetőséget (STAMBULOVA „et al.”, 2009). A sportiskolák elsődleges feladata a nemzetközi versenyekre és az olimpiára történő felkészítés volt, mely három szinten valósult meg: (1) olimpiai utánpótlás iskolákban (CYSS),* (2) teljesen sportorientált iskolákban, ahol kombinálták a sportot és az oktatást, (3) valamint a bentlakásos sportiskolákban, amelyek elit iskoláknak számítottak. Az élsportolók különböző privilégiumokban részesültek,** melyek jelentősen megkönnyítették a sportolóknak társadalomba történő integrálását (Metsä Tokila, 2002).

* Children’s and Young people’s Sport School

** Állami támogatás és munkalehetőség az élsportolóknak a visszavonulásuk után sport szakterületen

Bár a különböző kutatások más és más aspektusból vizsgálták a sportolói karriert, ami mégis közös bennük, hogy valamennyi célja, hogy feltárja azokat a problémákat, amelyekkel egy élsportolónak meg kell küzdenie mind a pályafutása alatti időszakban, mind pedig azt követően.

A sportolói életpálya nem egy „homogén egység, több szakaszból és szintből áll” (CECIC „et al.”, 2004, p. 46), ahol minden szakasznak meg vannak a maga kihívásai, amelyek befolyásolják a sportoló fejlődését, viselkedésének alakulását és a világról alkotott képét.

1. ábra A sportolókat érintő váltásokat bemutató fejlődési modell
1.diagram A developmental model on transitions faced by athletes

Életkor	10	15	20	25	30	35
Sportolói szint	Kezdetek		Fejlődés	Tökéletesítés	Befejezés	
Pszichológiai szint	Gyermekkor	Serdülőkor	(Fiatal) Felnőttkor			
Pszicho-szociális szint	Szülők Testvérek Kortársak		Kortársak Edző Szülők	Társ Edző	Család (Edző)	
Tanulmányi és szakmai szint	Általános iskola	Középis-kola	Főiskola Egyetem	Szakmai gyakorlat Hivatás gyakorlása		

Forrás: Wylleman és Lavallee (2004)

Nemzetközi kutatások eredményei bizonyították, hogy a sportolók a pályafutásuk során több váltási szakaszon mennek keresztül. A modell nem csak a sportolók életének több területén mutatkozó váltások interaktív természetét mutatja be, hanem azt is, hogy a sporthoz nem kapcsolódó változások is hatással vannak a sportkarrier előmenetelére. Ez a komplex ábra párhuzamosan jeleníti meg a változásokat a különböző szintereken, a sportoló pályaszakaszait a pszichológiai fejlődési szintekkel, a sportolónak a pszicho-szociális területen zajló változásaival (éreztetve a kapcsolati háló alakulását) és a negyedik szinten a tanulmányokkal, a kornak megfelelő iskolatípusokkal. Az ábra szemlélteti, hogy hány helyen érik hatások a sportolókat, valamint, hogy a sporton kívüli események is mennyire befolyásolhatják a sportpályafutás alakulását (Wylleman „et al.”, 2004).

Stambulova és társai elméletükben rávilágítottak arra, hogy a már említett szintek és a szülői támogatás milyen nagy hatással vannak a fiatalabb sportolók későbbi eredményeire. A kezdeti években (6-12 éves) a szülőknek nagy felelősségük van abban, hogy a gyermek elkezdjen sportolni, minél több sportággal ismerkedjen meg, miközben az alapvető motorikus képességei fejlődnek. A fő szempont ebben a korai időszakban, hogy a gyermek lássa, hogy a sport milyen kikapcsolódást és izgalmakat képes nyújtani. Az első váltási időszak 13 éves kor körül jön el, ami-

kor már a gyermekek egy sportágra szűkítik érdeklődésüket, versenyekre járnak és megmérettetik magukat más korosztálybeliekkel. Ebben a specializációs időszakban (13-15 évesek) a sportolók már komolyabb edzésprogramokban vesznek részt. Az újabb váltás 16 éves kor körül következik be, amikor a tinédzser már komoly sportolónak számít, és a rendszeres edzések és a versenyek határozzák meg az életét. Ettől a ponttól kezdődik a befektetési időszak, amikor a cél már a kimagasló eredmények elérése (STAMBULOVA „et al.”, 2009).

Tovább vizsgálva a sportpályafutást és figyelembe véve a sportolói és sportági különbségeket, az egyik legkritikusabb pont, amikor a sportoló elérkezik a tökéletesítés szakaszához – mely általában a sportpályafutása csúcса – ezzel párhuzamosan a fiatal felnőttkorba lép és ideális esetben elkezd felsőfokú tanulmányait is (WYLLEMAN „et al.”, 2004). Ez az időszak vízválasztó a sportolók életében, hiszen ahhoz, hogy kiemelkedő eredményeket érhessenek el, intenzív edzéseken kell részt venniük, melyet elég nehéz összeegyeztetni a tanulmányok folytatásával (eu commission, 2013). Ennek megvalósításához nemcsak magas szintű motivációra, elkötelezettségre, rugalmasságra és felelősségvállalásra van szükség, hanem olyan speciális megállapodásokra is, amelyek nem kényszerítik a sportolót választásra a sport és a tanulás között (eu commission, 2013).

4. A sportolók az oktatásban

A sportpályafutás egyik legfontosabb és egyben legkritikusabb szakasza az az időszak, amikor a fiatal sportolók már döntöttek azzal kapcsolatban, hogy párhuzamosan építik tovább karrierjüket a sportban és a tanulásban.

Az Európai Bizottság által kiadott, a sportolói kettős karrier problematikájával foglalkozó dokumentumok hangsúlyozzák az alternatívák fontosságát a pályaválasztás és a sportpályafutás párhuzamosságában (EU Commission, 2011). Az egyik legfontosabb kérdés a sportolóknak az oktatásban való részvétele, melynek megvalósítására több európai ország egyetemeken vezetett be olyan felvételi rendszert, amely segítséget nyújt a diák-sportolóknak ahhoz, hogy bekerüljenek egyetemre/főiskolára (lente-puskás, 2012).

Az Európai Bizottság által 2008-ban kiadott a „Fiatal sportolók fejlődése Európában” című tanulmány azokra a jelenleg is tapasztalható hiányosságokra és nehézségekre világít rá, amelyek hatással vannak az élsportolók karrierjének a felsőoktatásban eltöltött időszakára.

Ennek megoldására Európa egyes országaiban létrehozta olyan sportolókat segítő programokat, amelyek célja a sportolók támogatása abban, hogy egyformán sikeresek legyenek mind a tanulás, mind a sportolás terén. Ehhez szükség van a sportolók felelősségvállalására és elhatározására, valamint az egyetemi oktatási rendszer rugalmasságára is.

2008-ban a Loughborough-i Egyetem (UK) Performance Life Skills Programme néven elindított egy olyan sportolókat támogató kezdeményezést, ahol különböző

workshop – ok keretén belül a sportolók megtanulják azt a fajta felelősségvállalást, amely hatással van döntéseikre, céljaikra és eredményeikre. A program célja, hogy az egyetemen tanuló sportolók megtalálják az egyensúlyt a diák és sportoló szerep között (Aquilina, 2013).

Belgiumban van példa olyan felsőoktatási intézményre, amely a tanulás és sportolás összeegyeztetésének elősegítése érdekében egy olyan jól szervezett keretprogramot dolgozott ki, amely az élsportolók számára külön csoportot alakít ki azzal a céllal, hogy ne kelljen bentlakásos sportiskolákba költözniük. A program megvalósításának alapfeltétele, hogy a sport-szolgáltatásokon kívül azokat a személyeket is magába foglalja, akik elfogadják és megértik a sportolói életvezetés sajátosságait és segítséget nyújtanak a sportolóknak ahhoz, hogy sikeres tanulmányokat folytassanak.

A svéd Dalarna Egyetem egyike azoknak a felsőoktatási intézményeknek, amely innovatív oktatási rendszerével, hatékonyan tudja támogatni a sportolói kettős karrier megvalósítását. A rugalmas oktatás megvalósításához segítséget nyújt az internet alapú tanulási rendszer az oktatási programok széles választékával, az órarend rugalmas alakításával, valamint a tanulmányok meghosszabbíthatóságával is. Ez a típusú oktatási rendszer segíti a tanulmányokat folytató sportolókat a rendelkezésükre álló idő hatékonyabb felhasználásban, megteremtve, ezáltal a tanulás és sportolás összehangolásának feltételeit. A nyári időszakban, kisebb munkaprojektekben való részvétellel a sportoló diákok munkatapasztalatot is szerezhhetnek és felkészülhetnek a tanulmányok befejezését követő civil életre (eu comission, 2011).

Németországban a Nemzeti Sport Szövetség és az Egyetemi Sport Egyesületek szerződést kötöttek a sportolóbarát oktatás megvalósítása érdekében és olyan intézkedéseket vezettek be, amelyek segítik a sportolók felsőfokú tanulmányait, mint pl. rugalmas óra- és vizsgarend, rugalmas óralátogatás lehetősége, utánkövetés és tanulmányi tanácsadók. A sportolók felsőoktatási intézménybe való bejutását könnyíti meg az az „Ötfázisú Konceptió”, amely karrier tanácsadással, személyre szabott tanulási tanácsokkal és felelősségteljes sportoló mentorok alkalmazásával elégítik ki a sportolók speciális igényeit. A koncepciót a német olimpiai edzőközpont a berlini Buth Tudományegyetemmel együttműködve alakította ki.

A Német Olimpiai Sport Szövetség megalapította az „Élsportot támogató oktatási intézmény” díjat is, melyet minden évben egy kiválasztott partner intézménynek adományoz, mely növeli az intézmény népszerűségét és elismertségét (eu comission, 2011).

Magyarországon a nemzeti hatóságok kiemelten támogatják a sportot, melyet a sportnak a társadalomban betöltött jelentős szerepe indokol. A Magyar Olimpiai Bizottság ennek a támogatásnak köszönhetően az elsők között tett lépéseket annak érdekében, hogy a sportban kiemelkedő eredményt elérő fiatalok felsőoktatási intézményben tanulhassanak tovább. A korábbi tapasztalatok azt mutatták, hogy az élsportolók nagy része nem készül tudatosan a sportpályafutást követő időszakra, amely maga után vonja, hogy a sportolói karrier befejezése után több sportoló

került a társadalom perifériájára. Ennek kapcsán fogalmazódott meg és indult el az „Olimpikon Életút Program”, mely nemzetközi tapasztalatokra építve támogatja a sportban kiemelkedő teljesítményt nyújtó sportolók tanulmányait annak érdekében, hogy a sportpályafutás befejezése után a társadalom hasznos tagjaivá válhassanak (Istvánfi, 2012).

A program első lépéseként a MOB együttműködési megállapodást kezdeményezett a hazai felsőoktatási intézményekkel, melyet 2012-re több felsőoktatási intézmény rektora írt alá. A partnerintézmények vállalták, hogy különböző intézményi szabályozásokkal és támogatásokkal segítik a sportolók felsőoktatási képzésben való részvételét és a tanulmányok sikeres teljesítését. Ilyen támogatási formák az egyéni tanrend- és vizsgarend szerinti képzés, költségtérítéses képzésről államilag finanszírozott képzésre történő áthelyezés, a költségtérítés csökkentése, intézmény- és szakváltás engedélyezése, előnyös kollégiumi elhelyezés, korrepetitor, segítő tutor biztosítása. Az ország több egyetemén a sportolók zavartalan felkészülésének érdekében sportösztöndíjat vezettek be, mellyel segítséget kívánnak nyújtani a tanulás és sport összehangolásához.

A MOB által elindított kezdeményezéshez a MEFS is csatlakozott a „Hajós Alfréd Terv” kidolgozásával (2013), mely fontos feladatként fogalmazza meg a sportolók integrálását a felsőoktatásba és komplex programként támogatja a tehetséges élsportolókat a piacképes diploma megszerzésében. Megalapították a „Hajós Alfréd Sportösztöndíjat”, mely a MOB „Olimpikon Életút Programjához” kapcsolódva kibővítette a támogatásban részesülő sportolók körét, ezáltal már nem csak olimpikonok kaphatnak sportösztöndíjat. Az ösztöndíj elnyerésének feltételei között egyrészt a kiemelkedő sporteredmény, valamint a kreditekben mérhető tanulmányi teljesítmény áll.

A magyarországi törekvések aktualitását támasztja alá az a tény is, hogy a londoni olimpián résztvevő sportolói keretben több mint száz jelenlegi vagy végzett egyetemi/főiskolai hallgató volt (mefs,2013). A szakirodalomokban talált adatok azt bizonyították, hogy bár Magyarország néhány éves lemaradásban van egyes európai országokban-, illetve Amerikában alkalmazott gyakorlathoz képest, a MOB kezdeményezésének köszönhetően folyamatosan új lehetőségek nyílnak meg a magyar sportolók előtt.

5. Összefoglalás

Az eddig megjelent tanulmányok és kutatások eredményeinek feltárása alapján megfogalmazható, hogy a sportolók párhuzamos karrierépítésének problematikája napjaink egyik legfontosabb kérdése. Ehhez az élsportban rejlő bizonytalanságok és az élsportolói pályafutás viszonylagos rövidege szolgáltatnak alapot, valamint az a tapasztalat, hogy a sportolók nem készülnek tudatosan a sportpályafutás befejezését követő civil életükre.

Amerikában, Európában és Ausztráliában kiterjedt empirikus kutatásokat folytattak a témával kapcsolatosan, melyek mélységében vizsgálták a sportolói karriert. A kutatási eredmények rávilágítottak arra, hogy minél eltervezettebb és tudatosabb egy pályafutás befejezése, annál zökkenő mentesebben megy végbe a két terület közötti váltás. A tanulmányok alapján a visszavonulás tudatos előkészítésének szükségessége egyértelmű feladatként fogalmazódik meg. Ennek megvalósítása érdekében elengedhetetlen a sportolók felsőoktatási intézménybe történő integrálódásához való lehetőség és a szükséges feltételek biztosítása.

Nemzetközi szinten jelentős fejlődés tapasztalható, hiszen egyre több európai egyetem és főiskola indított el sportolókat támogató programot, amelyek segítséget nyújtanak a sportolóknak a tanulás és sportolás összehangolásában, egy piac-képes diploma megszerzésében.

Magyarországon a MOB által elindított „Olimpikon Életút Program”, valamint a 2013 tavaszán ismertetett „Hajós Alfréd terv” segíti és támogatja azokat a sportolókat, akik kiemelkedő teljesítményt nyújtanak a sport terén, emellett pedig felsőfokú tanulmányokat is folytatnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alfermann, D & Stambulova, N. (2007). Career transitions and career termination. *Handbook of sport psychology*, Pages: 712-736.
- Alfermann, D., Stambulova, N., & Zemaityte, A. (2004). Reactions to sports career termination: A cross-national comparison of German, Lithuanian, and Russian athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 5,, Pages: 61-75.
- Aquilina, D. (2013). A Study of the Relationship Between Elite Athletes' Educational Development and Sporting Performance. *The International Journal of the History of Sport*, Volume 30, Issue 4, Pages: 374-392.
- Baillie, P. H. F., & Danish, S. J. (1992). Understanding the career transition of athletes. *International Journal of Sport Psychology*, 24,, Pages:237-254.
- Bennie, A., & O'Connor, D. (2004). Running into transition: A study of elite track and field athletes. *Modern Athlete and Coach*, 42(2),, Pages: 19-24.
- Brewer, B. W., Van Raalte, J. L., & Linder, D. E. (1993). Athletic identity: Hercules' muscles or Achilles heel? *International Journal of Sport Psychology*, 24,, Pages:237-254.
- Bruner, M. W., Munroe-Chandler, K. J., & Spink, K. S. (2008). Entry to elite sport: A preliminary investigation into the transition experiences of rookie athletes. *Journal of Applied Sport Psychology*,, Pages: 236-252.
- Cecić Erpič, S. Wylleman, P. Zupančič, M. . (2004). The effect of athletic and non-athletic factors on the sports career termination process. *Psychology of Sport and Exercise*, Volume 5, Issue 1,, 45-59.
- Côté, J. (1999). The influence of the family in the development of talent in sport. *The Sport Psychologist*,, Pages: 395-417.
- Danish, S. J., Petitpas, A. J., & Hale, B. D. (1993). Life development intervention for athletes: Life skills through sports. *The Counseling Psychologist*, 21,, Pages: 352-385.

- Gordon, S. (1995). Career transitions in competitive sport. In T. Morris & J. Summers (Eds.). *Sport psychology: Theory, application and issues*, Pages: 473-500.
- Gorely, T., Lavallee, D., Bruce, D., Teale, B., & Lavallee, R. (2001). A sampling of perceptions of potential users of the Australian Athlete Career and Education program. *Academic Athletic*, Pages: 11-21.
- Istvánfy, (2012). Beszámoló a Magyar Olimpiai Bizottság elnöksége részére az Olimpikon Életút programról.(szóbeli közlés).
- Lavallee, D. (2005). The effect of a life development intervention on sports career transition adjustment. *The Sport Psychologist*, 19,, Pages: 193-202.
- Lente-Puskás, A. (2012). Sportoló egyetemista – egyetemista sportoló: Szabályozás és megvalósítás a Debreceni Egyetemen. TSM Konferencia kiadvány, Pages: 168-175.
- MEFS, (2013). Vezetői összefoglaló, Hajós Alfréd Terv (Az egyetemi-főiskolai sport szakmai programja 2013/2020).
- Metsä-Tokila, T. (2002). Combining Competitive Sports and Education: How Top-Level Sport Became Part of the School System in the Soviet Union, Sweden and Finland . *European Physical Education Review*,October 2002 vol. 8 no. 3, Pages:196-206.
- Murphy, G. M., Petitpas, A. J., & Brewer, B. W. (1996). Identity foreclosure, athletic identity and career maturity in intercollegiate athletes. *The Sport Psychologist*, 10,, Pages: 239–246.
- Sinclair, D. A., & Orlick, T. (1993). Positive terminations form high-performance sport. *The Sport*, Pages: 138-150.
- Stambulova, N. (1994). Developmental sports career investigations in Russia: A post-perestroika analysis. . *The Sport Psychologist*, 8,, Pages: 221-237.
- Stambulova, N. Alfermann, D. Statler, T. Cote, J. (2009). Career development and transitions of athletes: The ISSP Position Stand. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*,7, Pages:395-412.
- Stambulova, N. Stephan, Y. Jäphag, U. (2007). Athletic retirement: A cross-national comparison of elite French and Swedish athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, Volume 8, Issue 1, Pages 101-118.
- Torregrosa, M. Boixadós, M. Valiente, L. & Cruz, J. (2004). Elite athletes' image of retirement: The way to relocation in sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 5,, Pages: 35-44.
- Triandis, H. (2004). The many dimensions of culture . *Academy of Management Executive*, Vol.8, No.1, Pages: 88-93.
- Williams-Ryce, B. T. (1996). After the final snap: cognitive appraisal, coping, and life satisfaction among former collegiate athletes. *Academic Athletic Journal*, Spring,, Pages:30–39.
- Wylleman, P. Alfermann, D. Lavallee, D. (2004). Career transitions in sport: European perspectives. *Psychology of Sport and Exercise*, Volume 5, Issue 1, Pages 7-20.
- European Commission: Sport: Education and training in sport (Last update: 07 February 2013).- URL: http://ec.europa.eu/sport/what-we-do/education-and-training_en.htm (Letöltve: 2013. április 10.)
- European Commission: Athletes to Business; EOC EU Office: Guideline: Promoting Dual Career in the EU. (2011) - URL: http://www.forumelitesport.org/sites/default/files/A2B_guidelines_final.pdf (Letöltve: 2013. április 10.)
- Eduline, 2012. http://eduline.hu/felsooktatás/2010/3/1/20100215_egyetemi_foiskolai_sport: Mekkora biznissz az egyetemi sport? (Frissítve: 2010.02.25. 12:18).(Letöltve: 2012. 08.16).